

ISMERKEDÉS
A SZOCIALISTA ORSZÁGOK
PEDAGÓGIAI FOLYÓIRATAIVAL

Az utóbbi években egyre nagyobb érdeklődéssel vizsgálom, tanulmányozom a szocialista országok pedagógiai fórumait, sajtótermékeit, melyeket hasznosítani tudom a mindennapi munkámban, akár az oktatás-nevelés kérdéseiben, akár a tudományos munkám gazdagításához. Ezek közül a folyóiratok közül szeretném kiemelni és bemutatni a Szocialista Nevelést, amely megjelenésének 30. évfordulójához közeledik.

A Szocialista Nevelés, a magyar tanítási nyelvű iskolák pedagógusainak folyóirata. A lap 10-szer jelenik meg évente, kiadja az SZSZK Oktatási Minisztériuma a Szlovák Pedagógiai Kiadóvállalat gondozásában. A szerkesztősej Pozsonyban dolgozik.

Nemcsak összegezést, áttekintést szeretnék írni, hanem reflexiókat is, melyek a lap olvasása és alkalmazása közben alakultak ki. Az igen nagy és gondos munkával készülő számok szerkesztői fölépítésében találkozunk „Négyszemközt”-kitüntetett pedagógusokkal és pályájuk bemutatásával; a vezércikk mindig aktuális társadalmi-politikai eseményekhez kapcsolódik, majd ezt követik a nevelést oktatókat segítő publikációk az óvodától az ifjúkorig. Jelentős a figyelő rovat, ahol hazai és nemzetközi írók hívják fel a figyelmet: a hírek, itt a szocialista országok pedagógiai tevékenységéről szólnak, illetve könyvismertetések, iskolák életének bemutatásai váltják egymást; végül a galériában kis-szinpádkok, folklor együttesek munkájáról tájékoztatják az olvasót.

Érdeemes szemügyre venni az elmúlt hónapokban megjelent írásokat, melyek közül kiemelek néhányat: hazafiság és internacionalizmus, a magyar valamint a szlovák nyelv és irodalom kísérleti tanítása során szerzett tapasztalatok a képzőművészeti nevelésről; majd a számítógép eldönti?; zenehallgatás az óvodában; az idegen nyelv tanulására való ösztönzésről; a kémiai számítások tanításának néhány kérdése; a középiskolai követelményrendszer és a teljesítmény mérése; az alapiskola 1-4. osztályos tanulóinak erkölcsi fejlődése; a járási pedagógiai központok szerepe; gondolatok a pályaválasztásról; az osztályfőnök munkája a középiskolában; kémiai kísérletek írásvetítéssel; a motiváció szerepe a szakmunkásképző intézetekben; erkölcsi nevelés a szocialista iskolában; munkára nevelés az alsó tagozat osztályaiban; szókinésbővítés és játékok; olvasás és elemzés; a játék jelentősége az alapiskola alsó tagozatán; a tanegédesszközök és az ismeretszerzés hatékonysága. Gazdag a lap

illusztrációkban, képek, ábrák segítik a tartalom hatékonyságát.

A folyóirat ily módon kialakított jellege mindig arra vállalkozik, hogy közlésével lehetőleg a társadalmi, politikai, pedagógiai valóság szempontjából legfontosabb kérdésekre hívja fel az olvasók figyelmét, s az iskolák pedagógiai gyakorlatát emberközelből szemlélje, vizsgálja és elemezze. Sok hasonlóságot fedezhetünk fel a hazai nevelés, oktatás legfontosabb kérdései között és a Szocialista Nevelés megjelent írásai-ban, valamint abban az orientációban, ami a nevelés központi kérdéseire inspirál.

Az egész folyóiratot föltétlen precizitás, a témákban való szakmai jártasság jellemzi. Bizonyos, hogy haszonnal forgatják a legkülönbözőbb oktatási helyeken: tanfolyamokon, intézményekben, könyvtárakban, segítség lehet egy-egy téma földolgozásánál (előadások, tanulmányok elkészítésénél, információk gyűjtésénél, döntések előkészítésénél stb). Kívánom, hogy több hazai olvasó is sikerrel hasznosítsa a Szocialista Nevelést.

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA

PEDAGÓGUS-SZEMÉLYISÉG,
PEDAGÓGUS-TEVÉKENYSÉG,
PEDAGÓGUS-MENTÁLHIGIÉNE

A lipcsei egyetem fennállásának 575. évfordulója alkalmából nemzetközi tudományos konferenciát rendezett a Karl-Marx Egyetem Pedagógiai szekciója a pedagóguskutatás legújabb eredményeiről, amelynek anyagát három kötetben jelentették meg.

Wolfgang Kessel professzor, az egyetem pszichológiai szekciójának igazgatója, a „pedagógiai szociálpszichológiai” kutatócsoport vezetője bevezető előadásában először ünnepi jellegű áttekintést adott az „Alma Mater Lipsiensis” pszichológiai hagyományairól, majd az oktatásügy történeti eredményeit ismertette az elmúlt négy évtized tükrében. Az előadó mondanivalójának első részében főként arra tért ki, hogy a jövőben milyen feladatok elvégzésére kell felkészülniük a mostani és leendő pedagógusoknak.

A referátum lényegét három alapvető kérdés köré csoportosíthatjuk:

1. Az előadó részletesen bemutatta a pedagóguskutatás interdiszciplináris sajátosságait, mivel szerinte e témakör egyszerre több tényező függvénye (pl. egyéb tudományok helyzetétől, a technikai fejlődéstől, speciális kutatásmódszertani sajátosságoktól stb. függ). Így a pedagógus-személyiség témájával több tudomány: pedagógia, pszichológia, orvostudomány, etika, közgazdaságtan stb. foglalkozik. A cél lényegében közös, azaz a tanárok pedagógiai tevékenységé-

nek optimalizálása, személyiségük formálása és nem utolsósorban egészségük biztosítása és fenntartása. Éppen ezért társadalmi szinten fontos, hogy a pedagóguskutatás egyértelmű prioritást élvezzen, mert az eredményes előrehaladáshoz több tudományterület folyamatos együttműködése szükséges, másrészt a pedagógus munkájának hatékonysága az élet minden területét befolyásolja. Az iskolai oktatás-nevelés korszerűsítése nélkül egyetlen tudomány sem számíthat hatékony fejlődésre. Mindebből az következik, hogy elengedhetetlen a tanári tevékenység folyamatos és sokoldalú elemzése. Ezáltal természetesen a témakör kutatásában szerepet játszó tudományok egymáshoz való viszonyát is újból és újból tisztázni kell.

2. Wolfgang Kessel ezután azokról az NDK-beli kutatásokról szól, amelyek a pedagógusok személyiségének vizsgálatával foglalkoznak. Elsősorban a lipcei és a rostocki kutatási eredményeket helyezte előtérbe. Ennek ellenére úgy vélte az előadó, hogy a tanár-diák kapcsolat alaposabb elemzése mindmáig hiányzik a szakirodalomból nemzetközi viszonylatban is. Szerinte ígéretes kutatási irány lenne a mai és a jövőbeli vizsgálatok sorában a tanárok nevelési stílusának és emberi magatartásának elemzése, különös tekintettel a legújabb szociálpszichológiai fejlesztő programok kísérleti kipróbálásával.

Másik oldalról pedig a tanulói személyiség alapos megismerése ugyancsak fontos része a pedagógus-kutatásnak is. Ezen belül igen lényeges lenne a tanulói aktivitás, eredményesség korszerű újraértelmezése, vagy a mai tanulóközösségek bonyolult, sokszor igen ellentmondásos rendszerének valóságú feltárása. Mindezek nélkül nem lehet eredményes pedagógus-kutatás – mondotta meggyőző hitelességgel Kessel professzor.

Azt viszont feltétlenül számításba kell venni, hogy e kutatásban sincs – hasonlóan a többihez – soha ideális állapot, valamiféle „statikus idill”. Ezért itt is figyelembe kell venni az állandó mozgást, a dinamikus kölcsönhatást, amely mindig új és új tartalmi reprezentációban manifesztálódik.

Ugyanakkor sajnálattal kell megállapítani, hogy igen sok kutatásnak már az alappozíciója hamis, amely természetesen a vizsgálatok eredményességét is erősen befolyásolja (ez nyilván a kutatásmetodológiai és kutatásmódszertani kérdések egész sorát érinti).

Ezek alapján a tanári személyiség speciális pszichológiai sajátosságainak kutatása különös jelentőségű. Így pl. a pedagógusok igény szintje, az osztályozás lélektana stb., amelyek a nevelési hatékonyságban összegeződnek. De lehetne egészen mellékesnek tűnő, viszont nagyon lényeges problémákat is említeni: a tanár-diák interakciók szituatív elemeinek értelmezését, a tanulási-tanítási motivációk rendkívül szerteágazó és komplex problémakörét, a tanulók tanuláshoz és

munkához való viszonyulását. Ezen túlmenően egy sereg kérdés ma még nem kerül megfelelő megvilágításba, pl. a szociális kapcsolatok gazdag és sokszínű rendszerét meglehetősen egyoldalúan szemlélik a kutatók, vagy nem is szólva a pszichológiaiérték-kutatásokról, amelyek a pedagógus személyiségével összefüggésben teljesen hiányoznak. De a környezethez való viszony vizsgálata szintén nem foglalja el még a mai kutatásokban az öt megillető helyet.

Természetesen több új kutatási irány bontakozik ki folyamatosan, amelyek megbízható eredményekkel járulnak hozzá a pedagógus személyiség alaposabb megismeréséhez. Ezek alapján új eredmények tekinthetők azt a kutatást is, amelyet a lipcei szakemberek folytatnak a tanulók tanáraikkal szembeni elvárásai témakörben. Értékes nemzetközi együttműködés bontakozik ki egyébként e területen a lipcei és a szegedi egyetem pszichológusainak közös kutatásaiban. Ez lényegében a tanári magatartásreguláció és -modifikáció legújabb kutatási eredményeihez járul hozzá, amely figyelemre méltó nemzetközi érdeklődésre tarthat számot.

3. Előadásának utolsó részében Kessel professzor javaslatokat fogalmazott meg. Szerinte a kutatások legfontosabb tennivalója az eddig jórészt elhanyagolt szubjektív faktor felerősítése. Így leginkább sürgető feladat a tanári tevékenység sokoldalú elemzése, ezen belül is a tanári kreativitás meghatározása.

A nevelő-oktató munka sommás feladata egyértelműen a tanulók személyiségének formálása. Viszont ez differenciált személyes kapcsolatok kialakítása nélkül egyáltalán nem lehetséges, amely nyilván jóval túllép a szűken vett oktatási kereteken. Éppen ezért a pedagógiai munka mindenképpen alkotó tevékenységet jelent, amely tartalmaz rendkívül differenciált és egyénileg sokoldalúan dimenzionált. Ezek érdekében elsődlegesen a kognitív teljesítményeket szükséges összehangolni, de az emocionális oldal erősítése ugyancsak lényeges kérdés. A pedagógiai tevékenység mindenféle próbálkozás és okoskodás ellenére politikai elhivatottságot is jelent, és aktív életpozíciót feltételez. Ezért a pályaszpecifikus beállítódások rendszerét már a képzés során ki kell alakítani. Különösen a szenzibilitást szükséges erősíteni a hallgatók körében, mégpedig az önellenőrzési, önbiztonsági faktorok kialakításán keresztül.

A tanári tevékenység végül is mindenkor a konkrét élethelyzetekben manifesztálódik. A problémahelyzeteket viszont nem lehet szubjektíven megoldani, mivel a pedagógiai szituációkban mindig pozitív és negatív értékeket találunk egy időben. Ezek között természetesen a konfliktushelyzetek a legnehezebbek. A pszichológiai jellegű pedagóguskutatásnak ezért arra kell irányulnia, hogy egyrészt tipizálja a konfliktusokat, másrészt annak feltárására, hogy a tanulók hogyan hatnak a tanárookra. Így nem mellékes az

információfeldolgozás módjainak számbavétele, vagy a tranzakcionális együttműködés törvényszerűségeinek feltárása sem. Az egyoldalú kognitív megközelítésen túl nyilván a többi pszichikus komponens erősítését is szorgalmazni kell. Különösen az emocionális-érzelmi nevelés fejlesztése a leginkább sürgető feladat. Ezzel összefüggésben jó lenne a stressz kutatások természetét sokkal alaposabban elemezni, hogy eredményesen tudjunk védekezni napjaink ezen igen kellemetlen és széles körben elterjedt károsító faktora ellen.

Azokkal a gondolatokkal fejezte be előadását Wolfgang Kessel, hogy nincs még egy másik olyan pálya, amely oly sok nyitott kérdést tartogatna a kutatás számára. Mindezek megoldása közös gondunk, mert továbbhaladásunk legfőbb feltétele.

A drezdai *Schleuch professzor* előadása szintén a plenáris ülésen hangzott el, amelyben az orvosi pedagóguskutatás problémáit és eredményeit tárta a hallgatóság elé. Az előadás igen nagy hatást váltott ki a jelenlévők körében, igazolva a témakör iránt megnyilvánuló rendkívüli érdeklődést.

Napjainkban több mint 30 millió pedagógus tevékenykedik világviszonylatban. Ugyanakkor csak az elmúlt évtized elejétől kezdve nézték a kutatók interdiszciplináris keretek között (gyorvosi szempontból is) a pedagógus pálya összefüggéseit.

Az előadó abból indult ki, hogy az orvosi munka kardinális kérdése az egészség és a betegség megítélése. Ezért a pedagóguskutatás egészségügyi faktorait részletesen elemezte, és követve a klasszikus munkahigiéniai felosztást, érdekes nemzetközi összehasonlítást adott. Az átlagosan tájékozott hallgatóság számára megdöbbentő adatokat közölt a pedagógusok munkájának tartalma, intenzitása és területi, továbbá a munkahigiéniai feltételek, a szociális körülmények, illetve az egyes országok speciális problémái alapján.

A pedagógusok körében előforduló betegségek megoszlása ugyancsak tanulságos lehet. Első helyen szerepel a szív- és érrendszeri rendellenességek előfordulása, szorosan ezt követi a pszichikus (főként emocionális) aberrációk gyakorisága, illetve a beszélszervek és az ahhoz kapcsolódó területek sérülései. Érdekesként több tucat speciális pedagógusbetegséget említett még, amelyek a mentális és emocionális károsodások következményei. Táblázatok segítségével sokoldalúan elemezte a különböző betegségeket. Ezzel összefüggésben lényegesnek tartjuk, hogy a tanári stresszt nem szakmaspecifikus betegségnek ítélte, mivel szerinte az főként tevékenységi nehézségből adódik, másrészt a betegségek e csoportjának megítélése igen szubjektív.

Összegzőképpen azt hangsúlyozta az előadó, hogy nagyon sok a nyitott kérdés és a megoldásra váró feladat az orvosi pedagóguskutatás-

ban. E területen a munkálatok csupán megindultak. További feladat a pedagóguspálya objektív és szubjektív jellegű pszichohigiéniai és pszichoprofilaktikus megismerése egészen a részletekig, amely minden bizonnyal hozzájárulhat a pedagógusszemélyiség és -tevékenység tartalmának sokoldalú továbbfejlesztéséhez.

A harmadik előadást *Stolz professzor* tartotta a „Pedagógiai tanárkutatás eredményei és problémái” címmel.

Stolz szerint a pedagóguskutatásnak, mindezekelőtt a tanár szociális funkciójának vizsgálatára kell kiterjednie. Éppen ezért e pályán az önnevelés szerepe különösen fontos. Így a pedagóguspálya professziogramját a következő kutatások során nagyon árnyaltan kell körülhatárolni.

Mindezekkel összefüggésben a pedagóguspályán lényeges követelmény a „kisugárzás”. Ugyanakkor a kutatások sora azt mutatja, hogy a pedagógusok igen kis hányada (Kuzmina szerint 10%, Scserbakov nyomán 12%) felel meg a kritériumnak.

Az előadó azt hangsúlyozta, hogy a pedagógus tevékenységének a regulációs szintje az, amely determinálja a nevelési hatékonyság mértékét. Másrészt ugyancsak fontos kérdés, hogy a pedagógus hogyan érzi magát mint személyiség. Pontosabban a biopszicho- és szociális egyensúly hogyan funkcionál a pedagógusban.

A konferencia három szekcióban végezte munkáját, ahol több tucat hazai és külföldi kutató kért szót. E keretek között nem vállalkozhatunk a korreferátumok sokirányú témáinak bemutatására. Az elhangzott előadások, hozzászólások és viták elolvashatók a konferencia kötetében. A pedagóguskutatás e rangos fórumáról készített dokumentumok tanulmányozását javaslom minden érdeklődő számára.

Lehrerpersönlichkeiten-Lehrertätigkeiten-Lehrergesundheit I-III., Lpz, 1985.

DR. ZAKAR ANDRÁS

Kósáné Ormai Vera-Porkolábné Balogh Katalin-Ritoók Pálné:

NEVELÉSLELEKTANI VIZSGÁLATOK

A neveléslelektani vizsgálatok címen megjelent kötet az 1975-ben közreadott Fejlődéslelektani vizsgálatok (Társas kapcsolat és személyiség) című könyv folytatása, illetve kiegészítése. Az első pillanatra megtévesztő a csaknem azonos külső borítólap. A korábbi kötet szerzői hármából Kósáné Ormai Vera szerepel az új kötet három szerzője között is. Az új kötet terjedelmében kétszerese a fejlődéslelektani vizsgálatoknak. A tartalomtól eltérően megegyezik a szerzők célkitűzése a könyv funkcióját és felhasználási módját tekintve a fejlődéslelektani vizsgálatokéval: „Munkánk megfigyelések, kísérletek és más módszerek gyűjteménye” hangsúlyozzák a könyv „Útmutató a vizsgálatok elvég-